

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

היתר חכם לעגונה בלי בית דין

תיק בית הוראה שע"י בית הדין מס' 957-סא

נושא הדיון

הגב' א' שהיתה נשואה לב' בחו"ק טענה שבעלה נהרג בארה"ב, וקבלה היתר חכם לעגינותה על סמך דבריה ועל סמך עדות עד אחד. אחיו של ב' השיג מסמך ממשטרת ניו יורק שב' הוא בחזקת נעדר שאין ידוע אם נהרג. הוא טוען שאין תוקף הלכתי להוראת חכם בלי בי"ד, מה גם שהעד שעליו הסתמך החכם הוא מחלל שבת בפרהסייה.

השאלות לדיון

א. חכם שהורה היתר לעגונה על סמך עדות שלא נתקבלה בבי"ד, האם רשאית העגונה להנשא על פיו.

ב. עד שהוא מחלל שבת, אך לא העידו עליו בבי"ד לפוסלו, האם משיאין על פיו עגונה.

תשובה

א. במשנה יצמות פו צ ריש האשה רבה: ניסת עפ"י צי"ד תלא ופטורה מן הקרצן לא ניסת עפ"י צי"ד תלא וחייבת בקרצן, יפה כח צי"ד שפטורה מן הקרצן. ובשו"ע אבהע"ז סי' יז סעי' לט: הנשאת עפ"י ע"א לא תנשא אלא ברשות צי"ד, ואם נשאת שלא בהוראת צי"ד י"א שלא תלא אפי' צא ע"א ואמר לא מת. וצרמ"א שם: והצי"ד לריכין להיות שלושה וכשרים ולא קרובים זל"ז ולא לעדים. ע"כ. וכתב הח"מ ס"ק עח שאף שצדרכי משה אות ח כתב שמקור דינו הוא תשוי הרשב"א ח"א סי' תשמט ותשן, המעיין שם יראה שאין ראיה משם, ולדינא סגי בחכם אחד ככל הוראות דעלמא, ומיד שהורה חכם להתיר לא תלא מהתירה, רק לענין קבלת עדות שלא יאמרו מצודין היינו לריך שלושה לקבלת עדות. ועיי' ט"ז שם ס"ק נו ושו"ת רעק"א סי' קכג, הוצא צפת"ש שם ס"ק קנה, ושו"ת חת"ם אבהע"ז ח"ב סי' קל וח"א סי' מת, דלקבלת עדות עגונה לריך צי"ד של שלושה. ועיי' סדר אליהו רבה וזוטא (דף קכה-קכו). ועיי' מראות הלוואות שם ס"ק קנה ועלי ארזים שם ס"ק קסה דאין לריך צי"ד של שלושה בעגונה, אף לא לקבלת עדות. ועיי' פת"ש שם ס"ק קנז צס תשוי צרית אברהם סי' ס אות ז שכן מעשים בכל יום. אבל הצ"ש ס"ק

קכד כתב דמה שמתירין אותה לאחר דומה לד"נ ומה שהיא גובה הכתובה מחמת ההיתר דומה לד"מ, והוא דין ממש דלריך צי"ד של שלושה. ובהגר"א שם ס"ק קלא כתב צדעת הרמ"א דאף דאקילו צעדות, היינו משום עיגונא, משא"כ צי"ד אוקמוה אדינא דאורייתא, שהרי יש בה ד"נ או ד"מ. ועיי' חזו"א אבהע"ז סי' כז אות ט דכשהדין נפסק עפ"י עדים לריך קבלת עדות צי"ד דוקא, דאין קבלת עדות אלא צי"ד, ומיהו כל זה לכתחילה, אבל צנשאח לא תלא כמש"כ צ"ש.

ובנידון דידן שעדיין לא נישאת על סמך אומנו חכם, אין להתירה להנשא, שהרי לדעת הרמ"א והצ"ש והגר"א אין להתירה להנשא אלא צי"ד של שלושה. וע"כ מש"כ הרה"ר ונשיא ציה"ד הגדול שהאשה אינה עגונה מכיון שהותרה ע"י החכם, אינו נכון להלכה.

ב. בגמ' יצמות כה ריש ע"ב: א"ר מנשה גזלן דדצריהס כשר לעדות אשה, גזלן דדצרי תורה פסול לעדות אשה. וכן פסק הרמב"ם גירושין פ"ב הי"ז: וכן הפסול צעצירה מן התורה אס צא להעיד לאשה שמת צעלה אינו נאמן. ואס היה מסל"ת נאמן, אין זה פחות מן הגוי. וכ"פ צש"ע סי' יז סעי' ג. וכתב הנתה"מ סי' מו ס"ק יז דאף לדעת הנ"י סנהדרין (דף ה ע"ב מדפי הרי"ף) דרשע שאינו של חמם דפסול לעדות מגזה"כ דאל תשת רשע עד, צשאר איסורין דלא שייך עדות דאפ"י ע"א כשר בהם ואפ"י אשה, ליכא למיפסליה, צעדות אף הנ"י מודה דאינו נאמן דחשיד שמה עיניו נתן צה. ועיי"ש משוצב נתיבות שהסכים לנתה"מ צזה.

וכתב צש"ת אמרי אש אבהע"ז סי' כה דאנשי הלצא שרובם מחללים שבת צפרהסיה, ומפני זדון לצם ומיעוט אמונתם יחזיקו צרשעותם, פסולים לעדות אשה מן התורה (וכעיי"ז) כתב צאגרות משה אבהע"ז ח"א סי' פה). ותמה עליו צש"ת דצרי חיים ח"ב אבהע"ז סי' סד דכי צא להחזיק סתם אנשי לצא לרשעים מחמת שרובם רשעים, ולא שמענו דצר זה צשום מקום, אלא כל זמן שאין עדות לפסול אומנו הרי הוא צחזקת כשרות. וכן אס נתפרסם עליו ע"י קלא שהוא מחלל שבת, כתב צפת"ש אבהע"ז סי' מצ ס"ק יח צשם שו"ת פני אריה סי' כח דכל זמן שאין לפנינו שני עדים כשרים שמעידים שראו שעצרו עצירה אלא שנתפרסם הדבר ע"י קלא, כשרים הם לכל עדות שבתורה.

אמנם מי שהיה מוחזק לעובר עצירה, כתב צש"ת זקן אהרן סי' ד דאפ"י אין עדים וראיה וטענה, הוי רשע גמור ופסול לעדות, שאס חזקה זו יש לה כח לחייבו מיתה ואיקרי רשע למות, ק"ו שילקה על חזקה כזו שיקרא רשע, אס צן הכות הרשע, וקושטא קרינן ציה אל תשת רשע עד. וכ"כ הגר"ח"ע צבי שאלת ילחק סי' מט דצדצר שהוא צפרהסיה והכל יודעים מזה א"ל צזה קבלת עדות וכמש"כ ציש"ש צ"ק פ"ג סי' ז וש"מ"ק צ"ק קיב צשם הראצ"ד ושו"ת חת"ם אבהע"ז סו"ס ק. וכ"כ צאגרות משה אבהע"ז ח"א סי' פב עקף יא דהוי כמו הן הן עדי יחוד מאחר שדאי הוא שחילל שבת. וכ"כ שם סוף סי' עז דהמפורסמים למחללי שבתות, כגון שיש להם חנויות פתוחים צשבת או שעובדים צפעקטערעם צשבת, שהוא רק גלוי מילתא צעלמא, א"ל לדין קבלת עדות, אך שנדע שהוא מפורסם לזה וצאותה העיר ודאי יודעים מהנהגתם.

ואם אין העובר יודע שנפסל ע"י זה לעדות, כתב בשאלת ילחק סי' מח עפ"י סמ"ע סי' לד ס"ק נו שאף באיסורי תורה אינו נפסל אח"כ הודיעוהו שצדק נפסל לעדות. וע"כ אלו המחללים שנת בעסקיהם שאין להם אפי' שום מושג מזה שע"כ נפסלים לעדות, הדין נותן שאינם נפסלים לעדות עד שיודיעו מתחילה. והמכיס לו גימו הגר"ע כסי' מט שם עפ"י שו"ת בני ליון סי' כג.

מסקנות

- א. לפי דעת רוב הפוסקים גביית העדות בהיתר ענונה צריכה להתקיים בפני בית דין, אך הוראת ההיתר עצמו, לפי כמה פוסקים אינה צריכה בית דין של שלושה, אבל לפי הרמ"א והב"ש והגר"א צריכה בית דין ככל דין. וכתב החזו"א שאם נשאת עפ"י הוראת חכם שלא בבית דין, לא תצא.
- ב. מחלל שבת בפרהסיה פסול לעדות ענונה אח"כ הוא מסל"ת. ואם לא העידו עליו עדים בבי"ד לפוסלו, יש פוסקים שכתבו שלא נפסל לעדות.